

EEN NIEUWE ADVENTIEF VOOR FRYSLÂN

Philip Zeinstra

Regelmatig komt het voor dat een soort buiten zijn verspreidingsgebied treedt. Wanneer er sprake is van transport via het menselijke verkeer, dan spreken we van een adventief, ofwel een uitheemse soort die onopzettelijk van elders is aangevoerd. Het afgelopen jaar hebben we daar een mooi voorbeeld van gehad.

Inleiding

Op vrijdag 3 juni was ik even op bezoek bij de familie Stelma aan de Schoterlandseweg in Oudehorne. Aanleiding van mijn bezoek was een telefoontje over een mot van uitzonderlijk formaat. Het zou om een exemplaar van maar liefst 14 cm in spanwijdte gaan. Toevallig had mevrouw Klesman uit Boijl iets eerder een foto opgestuurd van een Nachtpauwoog *Saturnia pavonia*. Op elk van de vier vleugels zat een opvallend 'oog'. De Nachtpauwoog is één van de grootste vlinders die we in Nederland kennen. De beschrijving van de heer Stelma kwam sterk overeen met de afbeelding op de foto van mevrouw Klesman. Maar naast nog een paar details was er één groot verschil en dat betrof de spanwijdte. Onze eigen Nachtpauwoog reikt niet verder dan 10 cm (en zelfs niet eens 9). Dit moest iets anders zijn, vandaar het ritje naar Oudehorne.

De nieuwe adventief voor Fryslân: de Grote nachtpauwoog.

foto: Lenus van der Broek

Buitenland

Bij de familie Stelma aangekomen bleek de vlinder netjes te zijn bewaard in een ruime plastic kom. Het bleek inderdaad een reusachtig exemplaar te zijn en geen Nederlandse soort. Het ging hier om *Saturnia pyri* (Denis & Schiffermüller), ofwel de Grote nachtpauwoog. Dit is een soort van Midden- en Oost-Europa. Gebieden, waar hij thuishoort zijn: de zuidelijke dalen van de Alpen, Moldavië, Hongarije, Oostenrijk, Zwitserland en het dichtstbijzijnde: de Elzas.

De vraag is natuurlijk hoe deze prachtige vlinder ons land heeft bereikt. Het toeval wil dat kort tevoren een paar flesjes wijn uit Oostenrijk - keurig verpakt in een doos - bij de familie Stelma waren afgeleverd. Nu zijn er een paar mogelijkheden. De betreffende wijnimporteur woont in Emmeloord. De vlinder kan in de vrachtauto hebben gezeten die van Oostenrijk naar Emmeloord ging. Mogelijk dat hij

uiteindelijk in een vrachtwagen terecht is gekomen die koers zette naar de klanten in het noorden des lands. Een andere mogelijkheid is dat een pop in een vrachtwagen deze kant is opgekomen. Na het uitkomen ging de vlinder in Oudehorne op de wieken. Eventueel zijn er nog wel andere mogelijkheden te verzinnen, maar die hebben, samen met de twee bovenstaande twee versies één ding gemeen en dat is de grote mate van toeval. Het kan dan ook niet anders dan dat een dergelijke gebeurtenis een zeldzaamheid zal blijven.

Adventief

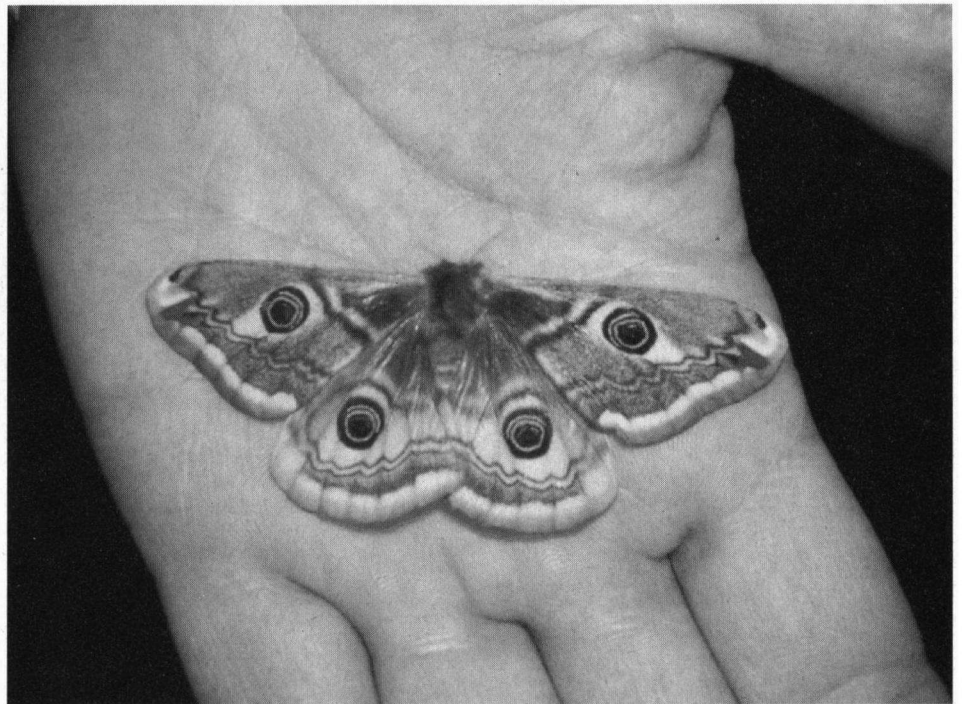
Het exemplaar van Oudehorne valt vrijwel zeker onder de categorie van de adventieven. Als we gaan kijken wat er in ons land van bekend is, dan komen we op slechts vier meldingen. De eerste Grote nachtpauwoog werd waargeno-

men in Rotterdam op een muur en wel in 1964. Dat zou dan de eerste adventief zijn. In datzelfde jaar werd er ook eentje gezien in Eindhoven. Vlinderspecialist Lempke plaatste deze mot echter niet automatisch onder de rubriek van de adventieven, maar hield er rekening mee dat het hier zou kunnen gaan om een exemplaar dat door onweer naar onze contreien was gedreven. Geen adventief dus. Dan gaan we naar 1995. In dat jaar klapte er eentje tegen een auto te Dron-ten. Vervolgens nummer vier. Dit exemplaar werd door spelende kinderen aangetroffen in Barchem in de provincie Gelderland in 1996 (Kuchlein & De Vos 1999). Het komt er dus op neer dat de Grote nachtpauwoog van Oudehorne het vijfde exemplaar is dat ooit voor ons land is geregistreerd. Om van dat laatste zeker te zijn heb ik Rob de Vos van de landelijke Werkgroep Vlinderfaunistiek van dit geval op de hoogte gebracht met

de vraag of er nog meer waarnemingen waren gedaan dan deze vijf. Zijn antwoord was ontkennend.

Betekenis

De vlinder staat dus bekend onder de naam *Saturnia pyri*. 'Saturnia' is afgeleid van Saturnus. De planeet Saturnus is bekend door een ring die er omheen ligt. Dit patroon komen we ook tegen bij de oogvormige vlekken op de vleugels van de Grote nachtpauwoog. Naast onze eigen Nachtpauwoog zijn er nog wel meer verwanten met deze schijnogen. De familie waartoe ze behoren is eveneens naar de planeet genoemd: de Saturnidae. En 'pyri' is afgeleid van Pyrus; hieronder vallen alle perensoorten. De vlinder heeft deze tweede naam gekregen omdat het wijfje haar eitjes op fruitbomen legt. De rupsen kunnen schadelijk optreden.

Grote nachtpauwoog met de duidelijk herkenbare 'schijnogen'. foto: Lenus van der Broek

Literatuur

KUCHLEIN, J.H. & R. DE VOS 1999. Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders. Backhuys Publishers, Leiden.

Philip Zeinstra
Idzardaweg 36^A
8476 El Ter Idzard
tel.: 0561-616330
e-mail: p_zeinstra@yahoo.com